

Sayıların Dili

İNSAN GELİŞME İNDEKSİ

Bir Birleşmiş Milletler kuruluşu olan UNDP (United Nations Development Programme) Mart ayı sonunda 1994 Human Development Report'unu yayınladı. Bu sayımızdaki veri ve bilgiler bu rapordan alınmıştır. Raporda ülkeler arası karşılaştırmalar Human Development Index (HDI) temelinde yapılmakta ve bu tip değerlendirmelerde, bundan böyle (aşlında 1990'dan beri) ulusal gelir (GNP) yerine, HDI'nin kullanılması önerilmektedir.

HDI gibi bir indekse neden gerek vardır? Çünkü HDI, GNP'ye göre daha kapsamlı bir sosyo-ekonomik durum ölçütüdür.

HDI neleri içerir? HDI insan gelişiminin üç temel göstergesinin bileşik bir indeksidir. 1 - Yaşam süresi 2 - Bilgi; yetişkinlerdeki okur yazarlık oranı ile okulda geçen ortalama sürenin (yıl olarak) bileşimi 3 - Yaşam standardı kişi başına düşen GNP miktarı ile (dolar olarak) ile tanımlanmaktadır.

HDI hesaplamasında niçin yalnızca 3 bileşen esas alınmaktadır? Aşlında ideal anlamda sosyo-ekonomik yaşama ilişkin bütün göstergeler alınmalıdır. Ancak ülkelerin çoğu için verilerin eksikliği önemli bir sorundur. Bu nedenle en temel üç gösterge seçilmektedir. Ek olarak kimi göstergelerin hesaplamaya eklenmesi gereksizdir. Çünkü, örneğin BÖH doğuştan beklenen yaşam süresinin içinde yansıtılmaktadır.

Kendi içinde önemli eşitsizlikleri taşıyan bir ülke için tek bir HDI değeri üzerinden konuşmak yanıltıcı değil midir? Böyle bir durumda en uygun yol, aralarında eşitsizliklerin olduğu bilinen gruplar için (gelir grupları, bölgeler, ırklar, cinsler vb. HDI değerlerinin ayrı ayrı hesaplanmasıdır. Gerçekten de tek bir HDI yanıltıcı olacaktır. Bu raporda verisi bulunabilen herbir ülke için HDI değerleri gelir grupları arasındaki eşitsizlikler dikkate alınarak yeniden hesaplanmış ve bu tablo (55 ülke için) s.107'de verilmiştir. (Burada 2. Tablo)

HDI değeri kendi içinde düşük, orta ve yüksek diye gruplanmaktadır: 0.500 değerinin altı düşük, 0.500-0.799 arası orta, 0.800 ve üzeri değerler ise yüksek olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye 0.739 puan ile 173 ülke arasında 68. sıradadır.

Ülkelerin GNP değerlerine göre sıralanmaları ile HDI değerlerine göre sıralanmaları farklılık göstermektedir. Böylece HDI, eldeki ulusal gelirin olumlu sosyal sonuçlar elde etmek için ne derece iyi kullanılabildiğinin de bir göstergesi olmaktadır. (Bkz. 1. Tablo)

Ülke	Benzer Gelir, Kişi Başı GNP	Farklı HDI, HDI Değeri	1991/92 HDI Sırası	BÖH (Binde)
Kişi Başına GNP 400-500 Dolar				
Sri Lanka	500	0.665	90	24
Nikaragua	400	0.583	106	53
Pakistan	400	0.393	132	99
Gine	500	0.191	173	135
Kişi Başı GNP 1000-1100 Dolar				
Ekvador	1010	0.718	74	58
Jordan	1060	0.628	98	37
El Salvador	1090	0.543	112	46
Kongo	1040	0.461	123	83
Kişi Başı GNP 1600-2000 Dolar (*)				
Costa Rica	1870	0.848	39	14
Bulgaristan	1840	0.815	48	17
Polonya	1650	0.815	49	15
Tayland	1650	0.798	54	26
Fiji	1920	0.787	59	24
Türkiye	1790	0.739	68	57
Cezayir	1990	0.553	109	62

(*) 1600-2000 Dolar'lık kişi başı geliri olan ülkelerin tümü alınmıştır.

Bazı Ülkelerin HDI Değer ve Sıraları

	HDI Değeri	HDI Sırası	GNP'ye Göre Sıra		HDI Değeri	HDI Sırası	GNP'ye Göre Sıra
Endüstrileşmiş Ülkeler				Gelişmekte Olan Ülkeler			
Kanada	0.932	1	11	Arjantin	0.853	37	43
İsviçre	0.931	2	1	Kosta Rika	0.848	39	75
Japonya	0.929	3	3	Singapur	0.836	43	21
İsveç	0.928	4	4	Venezuela	0.820	46	55
Norveç	0.928	4	4	Kolombiya	0.813	50	91
Fransa	0.927	6	13	Meksika	0.804	52	51
Avustralya	0.926	7	18	Tayland	0.798	54	82
ABD	0.925	8	9	Birleşik Arap	0.771	62	10
Hollanda	0.923	9	16	S. Arabistan	0.742	67	31
İngiltere	0.919	10	19	Türkiye	0.739	68	78
Danimarka	0.912	15	7	Suriye	0.727	73	94
Finlandiya	0.911	16	6	Libya	0.703	79	41
Yunanistan	0.874	25	35	İran	0.672	86	64
Çekoslovakya	0.872	27	56	Küba	0.666	89	110
Macaristan	0.863	31	55	Sri Lanka	0.665	90	128
Rusya	0.858	34	48	G. Afrika	0.650	93	60
Bulgaristan	0.815	48	76	Çin	0.644	94	143
Polonya	0.815	49	30	Filipinler	0.621	99	113
Azerbaycan	0.730	71	92	Irak	0.614	100	59
				Endonezya	0.586	105	121
				Nikaragua	0.583	106	139
				Kamerun	0.447	124	111
				Kenya	0.434	125	146
				Hindistan	0.382	135	147
				Mali	0.214	167	155
				Afganistan	0.208	171	169

Gruplara Göre Bazı Göstergeler

	Yüksek HDI		Orta HDI		Düşük HDI	
	Tüm Ülkeler	Gelişen	Tüm Ülkeler	Çin Çıkarılınca	Tüm Ülkeler	Hindistan Çıkarılınca
Yaşam Umudu	74.1	70.5	68.0	65.4	55.8	51.9
Sağlık Hizmetine Ulaşım (%)	—	95	88	85	—	62
Sağlıklı Suya Ulaşım (%)	—	86	77	70	—	45
Hijyenik Ortam	—	76	80	59	22	30
Yetişkin Okur / Yazarlığı (%)	—	92	80	79	49	47
İstihdam Oranı (%)	71	66	50	58	42	33
Kişi Başı GNP	13790	3830	970	1680	330	320
BÖH	—	30	40	51	98	104
Malnütrüsyon Oranı (5 Y O, %)	—	10	22	23	48	37
Ana Ölüm Hızı	56	130	200	260	640	700